

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-4>

УДК 332.1:338.2:330.8(477)

JEL R12, O17, O18

В. В. Борщевський, Р. М. Дацків, Я. О. Стецько

Перспективи розвитку агломерацій у повоєнній економіці України: інституційний контекст

Досліджуються основні проблеми розвитку агломерацій в Україні. Зазначено, що агломераційні процеси в нашій державі відбуваються здебільшого без належного інституційно-правового забезпечення їх, що значно знижує рівень організаційної спроможності агломерацій та обмежує потенціал їхнього розвитку на повоєнному етапі. Доведено, що вагомим бар'єром для розвитку агломерацій в Україні є опортуністична поведінка мешканців приміських територіальних громад, які за відсутності достатніх інституційних регуляторів і дієвих нормативно-правових обмежень остерігаються того, що можуть втратити контроль над частиною природних ресурсів своїх громад, зокрема через ослаблення адміністративної та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. Окреслено пріоритетні напрями вдосконалення інституційного підґрунтя для розвитку в Україні агломерацій, що дасть змогу підвищити ефективність використання їхнього потенціалу для прискорення повоєнного економічного відновлення України. Підкреслюється необхідність унормування діяльності інституту агломерацій на законодавчому рівні. Запропоновано впровадити сучасні навчальні програми, спрямовані на підготовку кваліфікованих управлінських кадрів для органів місцевого самоврядування, що дасть змогу забезпечити розвиток українських агломерацій, використовуючи сучасні управлінські технології.

Ключові слова: агломерації, територіальні громади, інституційне забезпечення, управлінські механізми, просторовий розвиток, повоєнне відновлення.

Постановка проблеми. Війна суттєво вплинула на різні аспекти соціально-економічного розвитку нашої держави. Особливо відчутно це торкнулося просторового розміщення виробничих потужностей і продуктивних сил після широкомасштабного вторгнення у 2022 р. Значна кількість підприємств були змушені релокуватися з північно-східних регіонів у західні та центральні області країни. Водночас спостерігається тенденція до концентрації промислового потенціалу переважно навколо великих міст, які, з одного боку, мають достатньо розвинену інженерну, виробничу, транспортно-логістичну, маркетингову та соціальну інфраструктуру, а з другого, – містять достатню кількість належно обладнаних укриттів, бомбосховищ та інших об'єктів цивільного захисту населення (крім того, вони краще прикриті системами протиповітряної оборони, ніж невеличкі міста чи сільські населені пункти).

Як наслідок, спостерігається накопичення економічного ресурсу в так званих полюсах зростання, центрами яких переважно є великі міста, навколо яких дедалі активніше розбудовується нова виробнича база, включно з логістикою та сервісним обслуговуванням бізнесу.

Зважаючи на ситуацію в прифронтовій зоні, яку ворог регулярно обстрілює з усіх видів артилерійського озброєння та нещадно бомбардує, є всі підстави вважати, що найближчими роками (навіть після завершення активної фази бойових дій) відновлення значної економічної активності на цих територіях є малоімовірним. Відтак нинішня тенденція до концентрації бізнесу та виробничого потенціалу підприємств навколо великих міст Центральної та Західної України, найімовірніше, збережеться.

Це актуалізує необхідність дослідження агломераційних процесів у нашій державі з огляду на перспективу її повоєнної модернізації, акцентуючи водночас основну увагу на інституційних механізмах просторового розвитку агломерацій та на значенні їх для ефективного функціонування і повоєнного відновлення економіки окремих територіальних громад і регіонів України.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам просторового розвитку нашої держави в контексті визначення місця та ролі агломераційних процесів у

© В. В. Борщевський, Р. М. Дацків, Я. О. Стецько, 2024.

нарощуванні потенціалу її економіки присвячені публікації таких вітчизняних авторів, як В. Бойко, П. Жук, Т. Зінченко, О. Їжак, В. Кравців, Г. Олексюк, В. Осипов, М. Мельник, А. Пелехатий, Н. Попадинець, У. Садова, З. Сірик, А. Степаненко, Т. Стешенко, І. Сторонянська, Н. Чувікіна, С. Шульц, Л. Шевчук та ін.

Наприклад, Т. Зінченко зазначає, що для формування та розвитку міських агломерацій характерним є нарощування гігантських міських скупчень, які передбачають «зростання і розповзання» ядра, залучаючи у свою орбіту все нові території та концентруючи в ній значні маси населення. Завдяки цьому відбувається швидкий ріст передмість і поступовий, хоча й не такий очевидний, перерозподіл населення між містами-центрами та приміськими зонами та прилеглими до них сільськими територіями. Одночасно активізується залучення мешканців довколишніх сіл до несільськогосподарської праці, супроводжуване маятниковими міграціями та систематичним пересуванням людей у межах агломерації на роботу, до місць навчання, культурно-побутового обслуговування та відпочинку. Крім того, міські агломерації є ареалами випереджувального зростання серед навколишньої місцевості. Їхні межі рухливі в часі, зокрема завдяки зміні найважливішого параметра агломерації – дальності щоденних переміщень від місця проживання до місць прикладання праці; у межах просторової самоорганізації цих переміщень дальність їх зростає пропорційно збільшенню швидкості транспортних засобів на тлі значно повільнішого зростання витрат часу [6].

На думку В. Бойка, перспективи пріоритетного розвитку агломерацій як просторової форми організації населення визначаються тим, що, по-перше, вони є своєрідним ядром системи розселення країни (передусім це характерно для США, Японії та Франції), а також її опорним каркасом. Водночас агломерації відіграють роль драйверів соціально-економічного розвитку територій з високим суспільним потенціалом через взаємодію між різними поселеннями, що обумовлює синергетичний ефект, який впливає на забезпечення сталого розвитку та інтенсивність його поширення [3, с. 51].

Перспективи пріоритетного розвитку агломерацій як просторової форми локалізації поселень окреслюються в наукових працях А. Степаненка та А. Омельченко. Ці автори вказують на те, що, по-перше, агломерація є ядром системи розселення в регіоні, її опорним каркасом; по-друге, є драйвером економічного зростання територій з високим рівнем економічного потенціалу, стимулюючи взаємодією між поселеннями, що породжує синергетичний ефект, який впливає на забезпечення стійкого розвитку та покращення логістики. Формування міських агломерацій відображає також процес зростання і концентрації продуктивних сил, зосередження багатьох видів діяльності в найбільш ефективних для їхнього розвитку ареалах [13, с. 186].

О. Їжак стверджує, що в Україні без оптимізації соціально-економічних процесів у великих містах і міських агломераціях просте зростання чисельності міського населення не супроводжуватиметься достатнім рівнем прискорення соціально-економічного розвитку. Водночас розроблення довгострокової державної політики щодо розвитку міських агломерацій проблематичне через відсутність необхідних досліджень у сфері соціально-економічного розвитку. До того ж проблемою є відсутність доступних статистичних даних, специфічних для міських агломерацій. Як наслідок, спостерігається підміна досліджень їхньої соціально-економічної природи розглядом можливості застосування тих чи інших управлінських моделей, що використовують у світі [7].

О. Дронова та Я. Лис констатують, що міська агломерація в Україні сьогодні є формою територіальної організації міського розселення, що об'єктивно наявна в географічному просторі. Адже навколо великих міст, таких як Київ, Донецьк,

Харків, Одеса, Львів та ін., уже давно сформувалися великі урбанізаційні зони, що справляють значний вплив на навколишню територію, змінюючи її економічну структуру та соціальні аспекти життя людей. Однак, на відміну від багатьох розвинених країн світу, міські агломерації в Україні не мають правового статусу й не виділяються офіційною статистикою, а залишаються лише в полі дослідження економічної географії, регіональної економіки та містобудування. Тому актуальним є питання узгодження підходів щодо територіальної делімітації міських агломерацій і відведення їм відповідного місця в правовому полі для підвищення ефективності комплексного регіонального управління [4, с. 48].

В. Осипов і М. Кукош вважають формування агломерацій об'єктивною необхідністю розвитку міських територій як точок економічного розвитку та ареалів підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону й країни загалом. Саме тому з кожним роком зростає не лише кількість нових агломерацій, а й збільшується територія та чисельність населення вже наявних. Наступними роками, на їхню думку, найбільшими темпами зростання будуть характеризуватися середні за розміром агломерації країн, що розвиваються. Аналогічні тенденції спостерігаються і в Україні. Однак формування та розвиток міських агломерацій у нашій країні не забезпечується дієвими важелями державного впливу, що значно знижує «агломераційний ефект», а також призводить до нераціонального використання ресурсного потенціалу великих міст і приміських зон [10, с. 295].

Цю думку розвивають Т. Стещенко та А. Алиєва, які звертають увагу на те, що в Україні формування та розвиток великих міських агломерацій відбувається без належного правового регулювання. На жаль, відсутність відповідної нормативно-правової бази ускладнює функціонування міських агломерацій. А запропоновані проекти нормативних актів, хоча і мали низку недоліків, могли суттєво прискорити процес розвитку агломерацій, особливо в разі своєчасного усунення цих недоліків [14, с. 116].

На нагальну потребу в розробленні нормативно-правового забезпечення регулювання економічної взаємодії між територіальними громадами в межах агломерацій вказує також С. Богачов. Передусім це стосується унормування процедури реалізації цінних інвестиційних проектів розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, використовуючи механізми державно-приватного партнерства. Крім того, доцільним є уточнення та вдосконалення інституційного та нормативно-правового забезпечення використання механізмів державно-приватного партнерства, зокрема щодо визначення конкретних форм його здійснення, правил об'єднання ресурсів, порядку прийняття рішень, створення та функціонування координаційних органів тощо [1, с. 15].

З. Сірик і В. Засадній пропонують власну систему мотивів, які впливають на формування агломерацій. Вона, зокрема, охоплює таке: можливість збалансованого розвитку виробничих, транспортних, соціально-демографічних і культурно-освітніх властивостей території; підвищення її інвестиційної привабливості шляхом забезпечення високої концентрації науково-виробничого й кадрового потенціалу в поєднанні з оптимізацією витрат на адміністративне управління; модернізацію виробничої структури регіону шляхом формування нової системи внутрішньорегіонального поділу праці; формування нової схеми розселення і розподілу ресурсної бази, що дає змогу рівномірно розосередити по території житлові масиви та об'єкти комунальної інфраструктури. Аналізуючи переваги утворення міських агломерацій, автори виділяють такі: зростання і значне зміцнення ролі малих і середніх міст, а також інтегрування сільської місцевості в приміську зону; значне збільшення числа поселень, кожне з яких стає доволі привабливим в соціальному сенсі завдяки тому, що жителі агломерації мають можливість, проживаючи в них, користуватися всіма доступними послугами

великого міста; підвищена зацікавленість з боку інвесторів у вкладенні коштів у розвиток території та в об'єкти нерухомості в її межах [12, с. 304].

Водночас перспективам розвитку агломерацій у контексті повоєнного відновлення України, з огляду на об'єктивні причини, дотепер не приділялося достатньої уваги вітчизняних дослідників. Тому ця проблематика потребує суттєвого збільшення кількості наукових праць, присвячених аналізу нинішньої ситуації з розвитком агломерацій в Україні, зокрема з погляду впливу воєнних дій на сході держави та пріоритетів повоєнної модернізації української економіки.

Метою статті є виявлення основних інституційних проблем і бар'єрів у розвитку міських агломерацій України в умовах воєнного стану з погляду перспективи зростання значення та ролі їх у повоєнній економіці нашої держави, а також у розробленні відповідних рекомендацій, спрямованих на усунення цих проблем і бар'єрів.

Основні результати дослідження. Адміністративно-територіальна реформа, започаткована в Україні десять років тому, активізувала низку процесів, пов'язаних з економічним розвитком регіонів і територіальних громад. Одним з них стало підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу громад завдяки нарощуванню їхньої адміністративної, фінансової та інституційної спроможності. Найбільш динамічно такі процеси відбувалися у великих містах і прилеглих до них сільських населених пунктах. Водночас непоодинокими були факти створення навколо великих українських міст низки невеликих сільських територіальних громад, які в економічному сенсі повністю залежали від сусідньої метрополії, проте вступали з нею в конкуренцію за бюджетні, земельні та інші природні ресурси, що спричиняло обмеження можливостей для просторового розвитку великих міст і негативно впливало на їхній інвестиційний клімат.

Як наслідок, виник доволі цікавий економічний феномен: фактична наявність українських агломерацій як об'єктивних просторових і господарських утворень практично спростовувалася чинними інституційно-правовими нормами, юридично заперечуючи саму наявність їх та обмежуючи можливість розвитку.

Щодо цього вітчизняні дослідники небезпідставно зауважували: «Незважаючи на те, що в глобалізованому світі агломерації стають точками економічного зростання і концентрації конкурентоспроможності, а також центрами адміністративного та соціального обслуговування населення, що зумовлює необхідність особливої уваги держави до формування правового простору їх функціонування та побудови ефективної системи управління на місцевому рівні, законодавство України не тільки не інституціоналізує міські агломерації, але й майже не використовує це поняття у сучасному законодавстві. І хоча у галузевому законодавстві України наявність міських агломерацій констатується, вони не інституціоналізуються, а відносини зі створення та функціонування агломерацій не регламентуються» [2, с. 14-15].

Ситуація ще більше ускладнилася після початку широкомасштабної фази російської військової агресії, яка супроводжувалася звуженням інституційного простору для розвитку українських територіальних громад і для активізації взаємовигідної співпраці між ними. Щобільше, відбулося загострення наявних проблем, спричинене збільшенням внутрішньої міграції, зокрема з тих регіонів, які потрапили в зону бойових дій чи були релокованими в інші регіони України, передусім у великі міста та в сусідні з ними територіальні громади.

Як наслідок, агломераційні процеси суттєво прискорилися, а здатність місцевої влади ефективно управляти ними залишилася на доволі низькому рівні. За таких обставин основну ініціативу з формування нової моделі управління агломераціями в нашій державі були змушені взяти на себе представники громадянського суспільства. Зокрема, протягом 2023-2024 рр. за підтримки міжнародних донорських організацій вони реалізували низку проектів з

розроблення стратегій розвитку наявних в Україні агломерацій та з посилення їхньої інституційної спроможності.

Одним з першочергових завдань у контексті побудови якісної системи управління агломераціями в Україні, зокрема з огляду на перспективи їхнього впливу на повоєнну модернізацію вітчизняної економіки, є подолання так званого організаційного відокремлення. Саме від його вирішення залежала ефективність реалізації проектів розвитку як самих агломерацій, так і здатність органів місцевого самоврядування долати наявні диспропорції соціально-економічного розвитку громад, які входили до складу цих агломерацій [15, с. 96].

На жаль, доводиться констатувати, що є низка об'єктивних причин, які ускладнюють процес формування сучасної системи управління агломераціями в Україні. Передусім це стосується недостатньої якості людського та соціального капіталу територіальних громад, що виливається в опортуністичну поведінку мешканців цих громад і представників органів місцевого самоврядування, а також в різного роду інституційні дисфункції (найчастіше – у деформацію та ослаблення інститутів, або ж у вихолощення їхньої сутності).

Наприклад, для багатьох агломерацій звичною є ситуація, коли мешканці приміських територій висловлюють відверті побоювання, що в разі входження до агломерації як до цілісного інституційного утворення вони втратять право розпоряджатися власними земельними ресурсами, а велике місто диктуватиме їм свої умови та виноситиме на периферію шкідливі виробництва та об'єкти комунальної інфраструктури, включно зі сміттєзвалищами.

З другого боку, представники міської влади агломераційних центрів часто «грішать» зверхнім ставленням до своїх партнерів з невеликих сусідніх сільських громад, що породжує нав'язування їм своїх умов і пріоритетів співпраці та далеко не завжди враховує реальні інтереси кожної зі сторін.

Як наслідок, поле для ефективного використання можливостей проведеної в Україні адміністративно-територіальної реформи для підвищення ефективності функціонування агломерацій звужується. Водночас у їхніх межах інституціоналізація управлінських механізмів натикається на такі проблеми: низька активність влади міських центрів щодо ініціювання об'єднань громад у зонах їхнього тяжіння; небажання представників керівних органів сільських адміністративно-територіальних одиниць утрачати владу в разі об'єднання; перестороги мешканців прилеглих до великих міст територій тощо. Проявляються також і причини об'єктивного характеру, а саме: неврегульованість на законодавчому рівні питань захисту інтересів мешканців громад, що об'єднуються з великими містами, гарантованого представництва їх у виборних органах об'єднаної територіальної громади чи агломерації; ризики ігнорування інтересів долучених громад органами управління великих міст; небезпека прийняття неоптимальних рішень щодо шляхів територіального розвитку за звуження представництва зацікавлених осіб у процесі прийняття відповідних рішень та обмеження прав сторін з протилежними чи альтернативними поглядами щодо розвитку території громади, яка долучена до великого міста як суб'єкт агломерації [5, с. 36-37].

Не можна також оминути увагою і фінансового аспекту проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах фінансово-бюджетна спроможність багатьох територіальних громад, які входять до складу міських агломерацій, але не є центрами агломерацій, могла би бути кращою. Як наслідок, такі громади часто втрачають своє фактичну суб'єктність під час прийняття важливих управлінських рішень у межах агломерації, передусім щодо розподілу фінансових ресурсів. До того ж брак якісних управлінських кадрів у так званих периферійних громадах агломерації зазвичай унеможлиблює ефективне використання ними таких

перспективних фінансових інструментів, як інвестиції та програми міжнародної технічної допомоги.

Слід зазначити, що формування цілісної інвестиційно-інноваційної екосистеми в межах усієї агломерації дає змогу суттєво знизити транзакційні витрати на поліпшення інвестиційного клімату кожної з її громад, а також сприяє розробленню та просуванню спільного бренду, коли використовують сучасні цифрові технології, смарт-спеціалізації, ресурси з відкритими даними, прямі комунікації тощо.

Ринок і глобальне маркетингове середовище також є факторами для стимулювання агломераційних процесів. Адже великі міста з розвинутою інфраструктурою є привабливішими для здійснення різноманітних ринкових операцій, що сприяє розвитку бізнесу, а отже, і перерозподілу фінансових ресурсів і фінансових потоків. Водночас агломераційні процеси в Україні активізуються на основі фінансових ресурсів не тільки промислових підприємств чи місцевих громад. Наприклад, сільські мешканці, плануючи переїзд до міста для отримання доступного (вигідного, привабливого) місця праці та навчання чи просто маючи певні амбіції стосовно інших осіб, орієнтуються насамперед на можливість придбання житла, інших послуг, які створювали б певне задоволення щодо міського проживання. Формування власних фінансових ресурсів шляхом акумулювання відповідних грошових коштів, зокрема для започаткування власного підприємництва, відбувається і завдяки розвитку транспортної, комунікаційної, бізнесової та інших економічних складових агломерації [9, с. 88].

Отже, нинішній етап розвитку української економіки, не лише визначає спроможність держави протистояти зовнішній військовій агресії як такої. Він також є важливим з огляду на формування передумов для повоєнного відновлення виробничого потенціалу та модернізації просторового розвитку, в якому одне із цільних місць відіграватимуть саме агломераційні процеси.

За оцінками Світового банку, характерною помилкою у прийнятті рішень щодо використання потенціалу агломерацій є бачення міст як «мінідержав», управління якими орієнтується на досягнення певних суспільно-політичних цілей. Натомість міста мають розглядатися як продукт дії економічних сил подібно компаніям. Основні закономірності дії цих сил такі: економічний ефект урбанізації створюється економічною диверсифікацією, що живить інновації; економіка масштабу призводить до кластеризації індустріального виробництва; великі міста мають тенденцію до більшої диверсифікації, малі – до спеціалізації, яка є сталою протягом тривалого часу [7].

Оскільки агломераційна система – це локальна система взаємозалежних сільських і міських поселень, об'єднаних стійкими економічними, суспільними, технологічними, інфраструктурними, інноваційно-інвестиційними зв'язками, сумісно з використовуваними земельними ресурсами, що ґрунтується на спільних соціально-економічних інтересах міста-ядра та прилеглих територіальних громад, окремі дослідники пропонують розглядати її як поєднання в системному зв'язку міської агломерації та субагломерацій. Саме агломераційна система в регіоні є ареалом випереджувального економічного зростання, що визначає тенденцію до випереджувального розвитку агломераційних систем і концентрації в них фінансових та інноваційних ресурсів кожного регіону. Саме тут створюються умови для розвитку економічної діяльності, де основою є наявність зв'язків між економічними агентами всієї цієї системи [6].

Дослідження механізмів співробітництва територіальних громад під час формування міських агломерацій показує, що становлення агломерації потребує відповідного рівня розвитку взаємозв'язків і взаємодій між містом,

яке є центром агломерації, та навколишніми сільськими територіальними громадами. З позиції функціонального призначення міська агломерація характеризується масштабністю, оскільки покликана забезпечити гармонійний соціально-економічний розвиток території завдяки поєднанню переваг міста та приміських населених пунктів, тобто передбачає одночасну реалізацію комплексу взаємопов'язаних завдань для підвищення рівня конкурентоспроможності всієї території агломерації [11, с. 121].

Зауважимо, важливим завданням агломерації є формування спільного соціально-економічного простору для всіх територіальних громад, що входять до її складу. Саме в такому спільному просторі виникає новий тип господарської спеціалізації агломерації загалом та кожної з її громад-учасниць зокрема. Завдяки цьому удосконалюється галузева структура агломерації та викристалізовується її спеціалізація у внутрішньорегіональному та загальнодержавному поділі праці.

М. Мельник і С. Щеглюк також наголошують на тому, що в сучасному постіндустріальному суспільстві конкурентоспроможність як великих міст, так і міських агломерацій забезпечується здатністю їх до розвитку креативних видів діяльності, які є потужними драйверами економіки для всього регіону. Серед них насамперед виділяються інноваційні менеджери та підприємці, продюсери шоу-бізнесу й театрального мистецтва, художники, архітектори, дизайнери та інші представники індустрії моди, організатори сфери туризму та дозвілля (реклами, розваг, масових шоу тощо) [8, с. 98].

Але для використання наявного потенціалу розвитку українських агломерацій на повоєнному етапі важливо забезпечити імплементацію якісних інструментів управління ними. Для цього належить не лише створити необхідні інституційно-правові передумови, але й запровадити цілу низку важливих інституційно-організаційних новацій. Передусім це стосується зміни парадигми управління територіальними громадами в межах агломераційного процесу, а також диверсифікації системи підготовки кадрів для органів регіональної влади та органів місцевого самоврядування територіальних громад.

Крім того, до пріоритетних напрямів розв'язання проблем управління агломерациями в Україні слід віднести створення об'єднаних адміністрацій чи координаційних рад агломерацій; установаження умовних меж агломерацій відповідно до меж адміністративно-територіальних одиниць (районів, областей); злиття в управлінсько-адміністративному сенсі із центральним містом, ядром агломерації, з обов'язковим розробленням комплексних стратегічних програм розвитку для всієї агломерації. Доцільно також удосконалювати правову базу функціонування агломерацій у напрямі організації якісного управлінського обліку, фінансового моніторингу та стратегування їхнього розвитку [4, с. 51].

Висновки. Широкомасштабне військове вторгнення в Україну російських військ зумовило появу низки нових явищ у просторовому розвитку нашої держави. Одним з них стало переміщення значної частини населення з тих регіонів, які опинилися в більш небезпечній ситуації, в центральні та західні області України. Водночас спостерігається тенденція до концентрації людських ресурсів поблизу великих міст і в сусідніх з ними територіальних громадах. Це актуалізує проблему дослідження агломераційних процесів, зокрема з погляду ролі їх у повоєнному відновленні нашої держави.

На жаль, доводиться констатувати, що інституційні засади розвитку агломерацій в Україні сьогодні значною мірою обмежують потенціал їхнього впливу на повоєнну модернізацію української економіки. Це вимагає активізації зусиль у напрямі формування сучасної нормативно-правової бази для функціонування агломерацій, урахуовуючи досвід передових країн світу, а також підготовки якісних управлінських кадрів, здатних налагодити ефективно

адміністрування в агломераціях і забезпечити належне використання їхнього соціально-економічного потенціалу в умовах повоєнного розвитку.

Подальші дослідження в цьому напрямі доцільно сконцентрувати на пошуку резервів нарощування соціального капіталу в агломераціях різних типів як чинника удосконалення інституційного забезпечення їх у процесі наближення України до ЄС.

Список використаних джерел

1. Богачов С. Управління розвитком міських агломерацій в Україні: економіко-правові проблеми. *Схід*. 2015. № 5(137). С. 14-17. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5\(137\).50897](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5(137).50897)
2. Бодрова І. І. Проблеми законодавчого визначення статусу міських агломерацій в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. 2017. Вип. 34. С. 12-25. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16448/1/34.pdf>
3. Бойко В. Генезис поняття урботоруральної території та її сутнісний вимір. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2019. № 6(25). С. 49-55. DOI: [https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6\(25\)/8](https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6(25)/8)
4. Дронова О. Л., Лис Я. С. Управління міськими агломераціями: європейський досвід для реформ в Україні. *Український географічний журнал*. 2016. № 1. С. 47-52. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.047>
5. Жук П. В., Сірик З. О. Реформа децентралізації та питання управління агломераціями в Україні. *Регіональна економіка*. 2023. № 2(108). С. 34-40. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-2-3>
6. Зінченко Т. Є. Концептуальні основи формування міських агломерацій. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_22
7. Їжак О. Щодо унормування функціонування міських агломерацій. *Національний інститут стратегічних досліджень*: сайт. 2021. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf>
8. Мельник М., Щеглюк С. Підходи до класифікації метрополійних функцій регіональних метрополій. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 2. С. 95-100. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/89286/24-Melnyk.pdf?sequence=1>
9. Олексюк Г. В., Попадинець Н. М., Лисяк Н. М. Концептуальна фінансово-економічна модель урбанізованих систем. *Економіка та право*. 2020. № 2. С. 84-95. DOI: <https://doi.org/10.15407/ekonlaw.2020.02.084>
10. Осипов В. М., Куюкош М. С. Конкурентоспроможність міських агломерацій: світові тренди та перспективи формування в Україні. *Економічні інновації*: зб. наук. пр. 2014. № 57. С. 283-296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2014_57_30
11. Пелехатий А. О., Патицька Х. О. Міська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69). № 3. С. 116-123. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_3/21.pdf
12. Сірик З. О., Засадний В. Л. Теоретичні засади дослідження агломераційних чинників інвестиційної привабливості громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. № 1. С. 302-309. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-51>
13. Степаненко А. В., Омельченко А. А. Міські агломерації як форма сучасного світового процесу урбанізації. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3(108). С. 184-192. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/3_2019/37.pdf
14. Стешенко Т. В., Алиева А. В. Міські агломерації як форма співробітництва територіальних громад. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 114-117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/25>
15. Чувікіна Н. Аналіз зарубіжного досвіду управління розвитком міських агломерацій. *Схід*. 2015. № 5(137). С. 95-99. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5\(137\).51071](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5(137).51071)

References

1. Bohachov, S. (2015) Upravlinnya rozvytkom mis'kykh ahlomeratsiy v Ukraini: ekonomiko-pravovi problemy [Managing the development of urban agglomerations in Ukraine: economic and legal problems]. *Skhid – The East*, 5, 14-17. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5\(137\).50897](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5(137).50897) [in Ukrainian].
2. Vodrova, I. I. (2017). Problemy zakonodavchoho vyznachennya statusu mis'kykh ahlomeratsiy v Ukraini [The problems of legislative definition of urban agglomerations status in Ukraine]. In *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadiuvannya [State building and local governance]*: Vol. 34 (pp. 12-25). Retrieved from <https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16448/1/34.pdf> [in Ukrainian].
3. Boyko, V. (2019). Henezys ponyattya urborural'noyi terytoriyi ta yiyi sutnisnyy vymir [The genesis of the concept of urban-rural territory and its essential dimension]. *Ekonomika pryrodokorystuvannya i stalyy rozvytok – Environmental economics and sustainable development*, 6(25), 49-55. DOI: [https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6\(25\)/8](https://doi.org/10.37100/2616-7689/2019/6(25)/8) [in Ukrainian].
4. Dronova, O. L., & Lys, Ya. S. (2016). Upravlinnya mis'kymy ahlomeratsiyami: yevropeys'ky dosvid dlya reform v Ukraini [Metropolitan areas management: European experience for reforms in Ukraine]. *Ukrayins'kyi heohrafichnyi*

- zhurnal – *Ukrainian Geographical Journal*, 1, 47-52. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.047> [in Ukrainian].
5. Zhuk, P. V., & Siryk, Z. O. (2023). Reforma detsentralizatsiyi ta pytannya upravlinnya ahlomeratsiyamy v Ukraini [The decentralization reform and the issues of agglomeration management in Ukraine]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 108(2), 34-40. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-2-3> [in Ukrainian].
  6. Zinchenko, T. Ye (2012). Kontseptual'ni osnovy formuvannya mis'kykh ahlomeratsiy [Conceptual framework for establishment of urban agglomerations]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 6. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_22 [in Ukrainian].
  7. Yizhak, O. (2021). Shchodo unormuvannya funktsionuvannya mis'kykh ahlomeratsiy [Regarding the institutionalization of the functioning of urban agglomerations]. *National Institute for Strategic Studies*: Website. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf> [in Ukrainian].
  8. Melnyk, M., & Shchelyuk, S. (2013). Pidkhody do klasyfikatsiyi metropolinykh funktsiy rehional'nykh metropoliy [Approaches to the classification of metropolitan functions of regional metropolises]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of the economic science of Ukraine*, 2, 95-100. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/89286/24-Melnyk.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
  9. Oleksyuk, H. V., Popadynets, N. M., & Lysyak, N. M. (2020). Kontseptual'na finansovo-ekonomichna model' urbanizovanykh system [Conceptual financial-economic model of urban systems]. *Ekonomika ta pravo – Economics and Law*, 2, 84-95. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.02.084> [in Ukrainian].
  10. Osypov, V. M., & Kukosh, M. S. (2014). Konkurentospromozhnist' mis'kykh ahlomeratsiy: svitovi trendy ta perspektyvy formuvannya v Ukraini [Metropolitan areas competitiveness: global trends and prospects of formation in Ukraine]. In *Ekonomichni innovatsiyi [Economic innovations]*: Vol. 57 (pp. 283-296). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2014_57_30 [in Ukrainian].
  11. Pelekhatty, A. O., & Patytska, Kh. O. (2019). Mis'ka ahlomeratsiya yak mekhanizm vzayemodiyi terytorial'nykh hromad v umovakh administratyvno-finansovoyi detsentralizatsiyi v Ukraini [Urban agglomeration as a tool of interaction of territorial communities in conditions of administrative and financial decentralization in Ukraine]. *Vchenizapysky Tavriys'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernadskyi*. Seriya: *Ekonomika ta upravlinnya – Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Economy and Management*, 30(69):3, 116-123. Retrieved from https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_3/21.pdf [in Ukrainian].
  12. Siryk, Z. O., & Zasadny, V. L. (2024). Teoretychni zasady doslidzhennya ahlomeratsiynykh chynnykiv investytsiynoyi pryvablyvosti hromad [Theoretical principles of the study of agglomeration factors of the investment attractiveness of communities]. *Ukrains'ky zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 1, 302-309. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-51> [in Ukrainian].
  13. Stepanenko, A. V., & Omelchenko, A. A. (2019). Mis'ki ahlomeratsiyi yak forma suchasnoho svitovoho protsesu urbanizatsiyi [The urban agglomerations as a form of the modern world process of urbanization]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo – State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*, 3(108), 184-192. Retrieved from http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/3_2019/37.pdf [in Ukrainian].
  14. Steshenko, T. V., & Alyyeva, A. V. (2023). Mis'ki ahlomeratsiyi yak forma spivrobitnytstva terytorial'nykh hromad [Urban agglomerations as a form of cooperation of territorial communities]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal – The legal scientific electronic journal*, 3, 114-117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/25> [in Ukrainian].
  15. Chuvikina, N. (2015). Analiz zarubizhnogo dosvidu upravlinnya rozvytkom mis'kykh ahlomeratsiy [Analysis of foreign experience of development management of urban agglomerations]. *Skhid – The East*, 5, 95-99. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5\(137\).51071](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5(137).51071) [in Ukrainian].

Borshchevskyy V. V., Datskiv R. M., Stetsko Ya. O. Prospects for the development of agglomerations in the Ukraine's post-war economy: institutional context.

Agglomeration processes are objective in nature, which determines their development in Ukraine throughout the period of its independence. However, these processes in our country mostly occur spontaneously. Because of that they primarily rely on non-formal institutions, such as verbal agreements, administrative stereotypes or social needs. At the same time, agglomerations forming and their development prove a very important trend in the modern world economy: increasing of social and economic role of big cities in the era of globalization and digitalization. At one time, this problem was partially solved at the first stage of the administrative-territorial reform in Ukraine before the large-scale invasion. However, after the start of the active phase of hostilities, the situation has deteriorated significantly. On the one hand, a large number of internally displaced persons and relocated businesses have appeared. They are concentrated mainly in large cities and surrounding rural communities. On the other hand, due to the loss of a significant part of human capital, tensions in the local governments that are the centers of agglomerations have increased, especially in the process of implementing administrative and management functions of territorial management. This has significantly realized the problem of developing high-quality institutional support for increasing the socio-economic potential of

the development of agglomerations. At the same time, it should be noted a need to improve the regulatory and legal regulation of agglomerations in view of determining their place in the post-war economic recovery of Ukraine. First of all, this concerns the regulation of the activity of the institute of urban agglomerations at the legislative level. It is also necessary to create an appropriate institutional basis for the training of qualified management personnel capable of ensuring the development of Ukrainian agglomerations at the stage of post-war economic recovery using modern management technologies. In particular, in this context, it is worth emphasizing the wide implementation of project management, IT technologies and network marketing, as well as modern tools of territorial branding for agglomerations and strategizing their comprehensive development.

Keywords: agglomerations, territorial communities, institutional support, spatial development, governance mechanisms, post-war recovery.

Борщевський Віктор Валентинович – доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», завідувач кафедри державного управління Українського католицького університету (e-mail: borshchevsky@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1868-4434>).

Borshchevskyy Viktor Valentynovych – Dr.Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Leading Researcher of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Head of the Department of Public Management of the Ukrainian Catholic University.

Дацків Ростислав Михайлович – кандидат економічних наук, докторант відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: rostyslav.datskiv@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6754-1658>).

Datskiv Rostyslav Mykhaylovych – Ph.D. (Econ.), Doctoral Postgraduate of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Стецько Ярослав Олегович – аспірант відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: yaroslavstetsko99@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8888-9317>).
Stetsko Yaroslav Olehovych – Postgraduate of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Стаття підготовлена в межах виконання наукової теми «Інституційні інструменти розвитку агломерацій в умовах війни та повоєнного відновлення України (на прикладі Карпатського регіону)».

Надійшло 17.06.2024 р.